

Vállalkozói aktivitás Romániában

NAGY ÁGNES – PETE ISTVÁN – GYÖRFY LEHEL ZOLTÁN – BENYOVSZKI ANNAMÁRIA –
PETRU TÜNDE PETRA

Absztrakt

A tanulmány célja a vállalkozói hajlandóság és aktivitás vizsgálata Romániában a Global Entrepreneurship Monitor (GEM) kutatás felnőtt lakosságra vonatkozó 2007–2008-as eredményei alapján. A Románia helyére és szerepére kitérő nemzetközi összehasonlítás után megvizsgáljuk azokat az egyéni és környezetről alkotott befolyásoló felfogásmódokat és szociodemográfiai tényezőket, amelyek a különböző vállalkozói típusokat jellemzik.

Kulcsszavak: vállalkozástan, gazdasági fejlődés, vállalkozói kultúra, korai fázisú vállalkozó, megállapodott vállalkozó, vállalkozói motiváció.

1. A vállalkozói aktivitás mérése

Az 1997-ben induló Global Entrepreneurship Monitor (GEM) nevű nemzetközi kutatás célja a vállalkozói aktivitás és a gazdasági növekedés kapcsolatának elemzése. Románia 2007-ben csatlakozott az 1997-ben létrejött nemzetközi kutatási konzorciumhoz a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának képviselőjében. A kutatásban részt vevő országok száma 1999-ben 10 volt, mely 2007-ben 42-re, 2008-ban 43-ra növekedett.

Vállalkozásnak tekinthető, a GEM meghatározása szerint, minden új üzleti egység létrehozási kísérlete magánszemélyek, csoportok vagy már létező üzleti vállalkozások által. A GEM által alkalmazott fő mutatószámok a következők (a 18–64 év közötti lakosság százalékában kifejezve):

- *születőben levő vállalkozói ráta:* a válaszadó új vállalkozás indítása céljából az utóbbi 12 hónapban konkrét lépéseket tett (például telephely keresése, üzleti terv készítése stb.), a tervezett vállalkozásban a válaszadó teljes vagy részleges tulajdonnal rendelkezik, a vállalkozás az utóbbi három hónapban még egyetlen alkalommal sem fizetett bért;

- *új vállalkozói ráta:* a válaszadó jelenleg egy új vállalat tulajdonosa/menedzsere (legalább három hónapja, de legfeljebb 42 hónapja fizet bért);

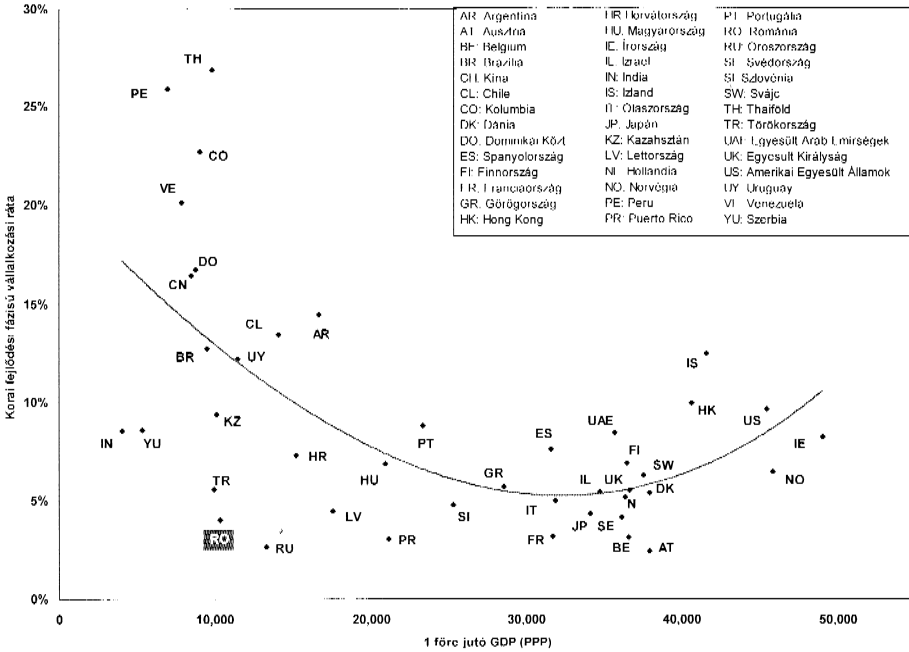
- *korai fázisú vállalkozási ráta:* a fenti két mutató összege, azzal a megjegyzéssel, hogy ha egy vállalkozó egyben születőben levő és fiatal vállalkozó is, akkor csak egyszer vesszük figyelembe a mutató kiszámításánál;

- *megállapodott vállalkozói ráta:* a válaszadó jelenleg egy megállapodott vállalat tulajdonosa/menedzsere (legalább 42 hónapja fizet bért);

- *teljes vállalkozói ráta:* a korai fázisú vállalkozási ráta és a megállapodott vállalkozói ráta összege.

2. A korai fázisú vállalkozói aktivitás nemzetközi összehasonlításban

A vállalkozások gazdasági fejlődéshez való hozzájárulása a szakirodalom által elfogadott tény. Az előző évi GEM-jelentések alátámasztják az országok gazdasági fejlődése és a vállalkozói aktivitás típusa közötti U alakú szisztematikus kapcsolat létezését. Az 1. grafikon a korai fázisú vállalkozási ráta¹ és az egy főre jutó GDP kapcsolatát szemlélteti 2007-ben.

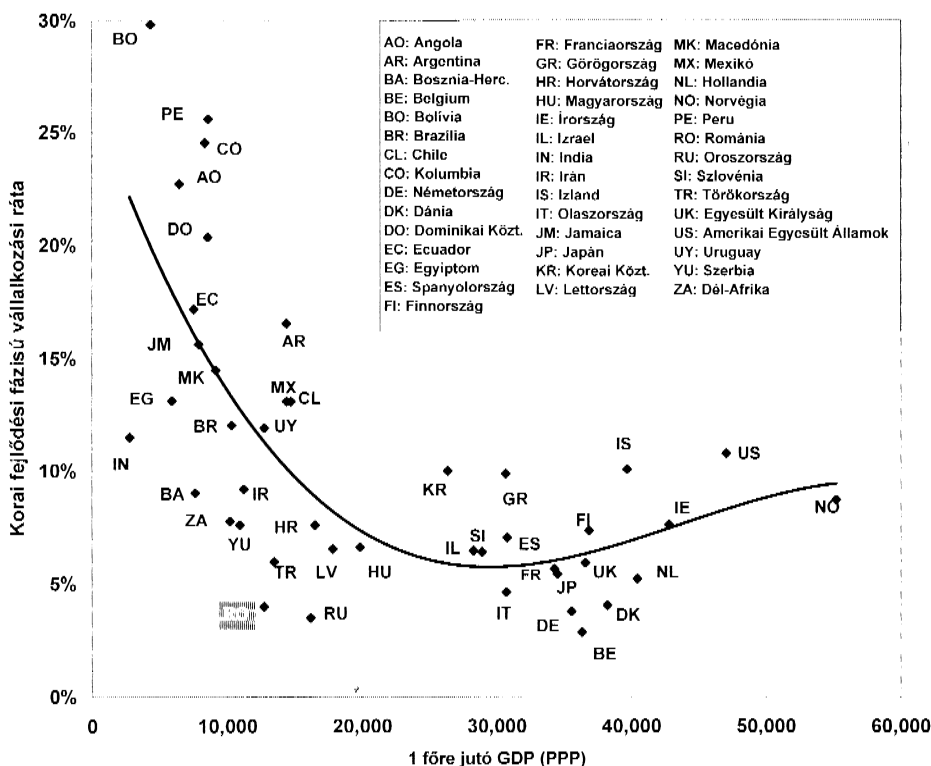
Forrás: GEM, Global Report 2007

1. ábra. A korai fázisú vállalkozási ráta és az egy főre jutó GDP kapcsolata, 2007

Ez a szisztematikus kapcsolat a korai fázisú vállalkozási ráta és az egy főre jutó GDP között 2008-ban is fennáll, ahogyan azt a 2. ábra is szemlélteti.

Azokat az országokat, ahol alacsony az egy főre jutó GDP, a gazdaságot a kisvállalkozások elterjedése jellemzi, magas kényszervállalkozói aránnyal. Az egy főre jutó GDP növekedése a meglévő nagy cégek megerősödéséhez vezet, az

¹ A korai fázisú vállalkozási rátára vonatkozó adatok a 2007-es GEM-felmérésből származnak, amely alapját 42 ország felnőtt lakosságának (18–64 év közötti) reprezentatív mintája képezi.

Forrás: GEM, Global Report 2008

2. ábra. A korai fázisú vállalkozási ráta és az egy főre jutó GDP kapcsolata, 2008

iparosodás és a méretgazdaságosság hangsúlyozottabbá válása mellett, kielégítve a fejlődő piacok növekvő keresleteit. Ezzel párhuzamosan növekszik a meglévő nagy és dinamikusan növekvő cégek relatív szerepe a nemzetgazdaságban, megnövelve és esetenként szerkezetileg is megváltoztatva a munkaerő iránti piaci keresletet. A munkakereslet következtében megnövekedett munkabérek, melyek az alkalmazotti státusz vállalásáért az említett gazdasági és élet-színvonal-növekedés mellett remélhetőek, a potenciális és aktív vállalkozók számára (elsősorban a kényszervállalkozók számára) egyre jobb alternatívát jelentenek a saját vállalkozás indításával szemben. Ennek megfelelően, az alacsony és közepes jövedelmű országok² esetén a korai fázisú vállalkozói aktivi-

² A Világbank szerinti csoportosítás alapján.

tás csökkenése pozitív jelenség is lehet, amennyiben ehhez gazdasági növekedés és politikai stabilitás társul.

Mindkét vizsgált évben (2007, 2008) a kutatás eredményei az alacsony és közepes jövedelmű országok csoportjában az U görbe szerinti megfelelő szinthez rendelhető vállalkozói aktivitáshoz viszonyítva magas korai fázisú vállalkozói aktivitást mutattak ki a vizsgált latin-amerikai, távol-keleti, valamint afrikai országokban egyaránt. A kutatás által vizsgált kelet-európai volt szocialista államokban (beleértve Romániát), valamint a közel-keleti alacsony és közepes jövedelmű országokban a korai fázisú vállalkozók lényegesen alacsonyabb aránya mutatható ki, mint az előbb említett térségekben.

A vállalkozói aktivitás hasonló fejlettségi szint melletti területi különbségei rámutatnak arra, hogy a gazdasági tényezők mellett számos társadalmi, történelmi, kulturális és vallási tényezővel egészíthető ki a területi különbségeket és hasonlóságokat magyarázó tényezők sora. Romániában (és a volt szocialista országokban általában) a szocialista évek időszaka alatti vállalkozói aktivitás és a vállalkozói képzés teljes (illetve egyes más országokban részleges) hiánya, az alkalmazotti státusz és az ezzel járó alacsonyabbnak vélt kockázat megszokása, később a piactudomány felé történő átmeneti időszak magkro gazdasági, politikai és társadalmi instabilitásai emelhetők ki azon tényezők közül, amelyek a vállalkozói aktivitás alacsony szintjét magyarázzák.

A volt szocialista országok alacsony korai fázisú vállalkozói aktivitása mindkét évben és majdnem minden esetben³ az U görbe szintje alatti értéket vesz fel. Romániában a 4%-os korai fázisú vállalkozói aktivitás 2007-ben (4,02%) és 2008-ban (3,98%) is egyike volt a legalacsonyabbnak a vizsgált alacsony és közepes jövedelmű országok csoportjában, melynél csupán Oroszország (2007-ben és 2008-ban) és Lettország (2007-ben) esetén regisztráltak magasabb vállalkozói aktivitást.

A 2007-es és 2008-as kutatás eredményei alapján egyaránt a 30 000 USD körüli GDP/fő (PPP) érték tekinthető az életszínvonal azon szintjének, amelynél a magasabb életszínvonal nagyobb korai fázisú vállalkozói aktivitással hozható összefüggésbe, a lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozók magas értéke mellett. Az U-görbe minimuma körül az EU-15 vizsgált országait, valamint Dél-Koreát és Japánt találjuk. Az írországi, hongkongi és az Amerikai Egyesült Államok-beli kiemelkedő gazdasági fejlettségi szinthez már a vállalkozói aktivitás egy újabb, magasabb szintje társul, főként az üzleti lehetőségek által motiválva.

3. A romániai vállalkozási aktivitás és a kapcsolódó egyéni felfogásmód elemzése

Románia lakosságának csupán 5,92%-a fejt ki vállalkozói tevékenységet. Ez az érték a második legkisebb Oroszország után az alacsony, illetve közepes

³ Kivételt képez Macedónia 2008-ban, amikor az U görbének megfelelő korai fázisú vállalkozói aktivitást mértek.

jövedelemmel rendelkező országok közül. Ezen vállalkozók 2,54%-a születőben levő vállalkozó. Az alacsony, illetve közepes jövedelemmel rendelkező országok közül Romániában a legkisebb az új vállalkozói ráta (1,56%).

Az alábbi táblázat szemlélteti a különböző vállalkozói típusok rátáit a 2007–2008-as periódusban.

1. táblázat. *A vállalkozói aktivitás Romániában, 2007–2008*

Vállalkozói aktivitás	18–64 év közötti felnőtt lakosság %-a	
	2007	2008
Születőben levő vállalkozói ráta	2,90	2,54
Új vállalkozói ráta	1,32	1,56
Megállapodott vállalkozói ráta	2,51	2,07
Korai fázisú vállalkozói ráta	4,02	3,98
A pénzügyi helyzet javításának a lehetősége által motivált korai fázisú vállalkozói ráta	2,68	2,12
Kényszermotivált korai fejlődési fázisú vállalkozói ráta	0,56	1,37

Forrás: GEM, Adult Population Survey 2007–2008

A vállalkozás létrehozásának döntését befolyásoló tényezők Bosma, N. et al. (2008) szerint a következők:

- a lehetőségek felismerése,
- vállalkozói készségekkel, képességekkel való rendelkezés,
- személyesen ismer olyan egyént, aki az elmúlt két évben indította vállalkozását,
- kudarctól való félelem.

A 2008-as kutatás eredményei szerint Romániában a 18–64 év közötti felnőtt lakosság 41,48%-át akadályozná meg a kudarctól való félelem egy vállalkozás elindítása esetén, míg ez az érték 2007-ben csak 28,3% volt. Ez a növekedés elsősorban a vállalati csődráták 2007–2008 közötti növekedésével magyarázható.

2008-ban az aktív lakosság 23,77%-a gondolja úgy, hogy rendelkezik a megfelelő vállalkozói készségekkel és képességekkel, 37,88%-a ismer egy személyt, aki az utóbbi két évben egy új vállalkozást indított, 48,83%-a úgy gondolja, hogy az ország lakossága egységes életszínvonalat szeretne, 25,75%-a az elkövetkező 6 hónapban jó lehetőségeket lát egy új vállalkozás elindítására. A 18–64 év közötti felnőtt lakosság 68,53%-a szerint a vállalkozói siker magas tár-

2. táblázat. Az egyéni felfogásmód és a vállalkozói aktivitás közötti korrelációk Romániában, 2007–2008

	Év	Születőben levő vállalkozó	Új vállalkozó	Meg-állapodott vállalkozó	Korai fázisú vállalkozói aktivitás	Lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozói aktivitás	Kényszer-motivált korai fázisú vállalkozói aktivitás
A kudarctól való félelelem megakadályozza a vállalkozás indításában	2007	-0,043	-0,041	-0,078**	-0,058*	-0,079**	0,031
	2008	-0,03	-0,026	0,011	-0,037	-0,031	-0,035
Megfelelő készséggel, képességgel rendelkezik egy új vállalkozás indításához	2007	0,200**	0,104**	0,19**	0,226**	0,214**	-0,022
	2008	0,193**	0,140**	0,128**	0,233**	0,157**	0,148**
Ismer olyat, aki az elmúlt két évben indított vállalkozást	2007	0,166**	0,086**	0,120**	0,188**	0,163**	0,049
	2008	0,116**	0,1**	0,87**	0,150**	0,1**	0,107**
Minden ember egységes életszínvonalat szeretne	2007	0,060*	-0,069*	0,029	0,023	0,007	0,002
	2008	0,029	0,031	0,076**	0,038	0,025	0,037
A következő hat hónapban jó lehetőségek mutatkoznak a vállalkozás indításához	2007	0,156**	0,037	0,142**	0,156**	0,134**	-0,022
	2008	0,098**	0,084**	0,02	0,123**	0,033	0,109**
A médiában gyakran lát, hall, olvas sikeres vállalkozásokról szóló történeteket	2007	0,047	-0,003	0,043	0,041	0,057	-0,043
	2008	0,054*	0,022	0,001	0,52*	0,016	0,04

** 1%-os szignifikanciaszint

* 5%-os szignifikanciaszint

Forrás: GEM, Adult Population Survey 2007–2008

sadalmi státuszt és megbecsülést eredményez, 56,19%-a a médiában elég gyakran lát, hall, olvas sikeres vállalkozásokról szóló történeteket.

A 2. táblázat az egyéni felfogásmód és a vállalkozói aktivitás közötti korrelációkat tartalmazza Romániára vonatkozóan a 2007–2008-as periódusban.

A vállalkozók úgy gondolják, hogy rendelkeznek egy új vállalkozás elindításához szükséges képességekkel és készségekkel. A kudarcból való félelmet egy vállalkozás elindításával kapcsolatban a romániai vállalkozók nem tekintik gátló tényezőnek. 2008-ban csak a megállapodott vállalkozók esetén fedezhető fel szignifikáns kapcsolat a tényezővel, miszerint az emberek egységes életszínvonal létezését preferálnák. A 2007-es évben csak a születőben levő vállalkozók vélekedtek hasonló módon, hiszen az új vállalkozók nem értettek egyet ezzel a kijelentéssel.

2007-ben a lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozók és a megállapodott vállalkozók szerint a következő 6 hónapban jó lehetőségek mutatkoztak egy új vállalkozás indításához, míg 2008-ban nagyobb részük gondolja, hogy nem lesznek jó lehetőségek. 2007-ről 2008-ra a média vállalkozók általi megítélése javult, gyakrabban lehet látni, olvasni, hallani sikeres vállalkozásokról szóló megfelelő történeteket és tájékoztatást a vállalkozók szerint.

A következő szociodemográfiai tényezők kapcsolatát vizsgáljuk a különböző vállalkozói típusokkal: nem, korcsoport, háztartás jövedelme, iskolázottsági szint, foglalkoztatottság. A 3. táblázat szerint a különböző vállalkozói típusok nagy része a szociodemográfiai tényezők többségével szignifikáns kapcsolatban állnak.

3. táblázat. *A vállalkozói aktivitás és a szociodemográfiai tényezők közötti korreláció*

		Meg- állapodott vállalkozó	Korai fázisú vállalkozó	Lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozó	Kényszermotivált korai fázisú vállalkozó
Nem	2007	-0,053**	-0,047**	-0,052**	-0,023
	2008	-0,053*	-0,08**	-0,075**	-0,025
Korcsoport	2007	0,043*	-0,04*	-0,047*	0,025
	2008	0,016	-0,085**	-0,063**	-0,039
Háztartás jövedelme	2007	0,119***	0,139***	0,144***	-0,026
	2008	0,061*	0,141**	0,097**	0,071**
Iskolázottsági szint	2007	0,039	0,071***	0,078***	-0,002
	2008	0,034	0,060**	0,084**	-0,029
Foglalkoztatottság	2007	-0,115***	-0,111***	-0,093***	-0,035
	2008	-0,066**	-0,089**	-0,084**	-0,054*

*** 1%-os szignifikanciaszint

** 5%-os szignifikanciaszint

* 10%-os szignifikanciaszint

Forrás: GEM, Adult Population Survey 2007-2008

A tipikus lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozó 25–34 év közötti férfi, a háztartás jövedelme a felső 33%-hoz tartozik, egyetemet végzett és teljes munkaidőben dolgozik.

A kényszermotivált és a lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozók közötti egyetlen különbség az iskolázottsági szintnél fedezhető fel, a kényszermotivált korai fázisú vállalkozók alacsonyabb iskolázottsági szinttel rendelkeznek.

A megállapodott vállalkozó 35–45 év közötti férfi, a háztartás jövedelme ugyancsak a felső 33%-hoz tartozik és teljes munkaidőben dolgozik.

4. Következtetés

Az alacsony vállalkozói ráták Romániában a '90-es évek előtti vállalkozói hagyomány, aktivitás és képzés hiányával magyarázható, valamint az alacsony kockázatú, nagy vállalatok biztosította munkahelyek lakosság általi előnyben részesítésével a 2000 utáni gazdasági növekedés periódusában. Kiemelendő a kényszermotivált korai fázisú vállalkozói ráta nagymértékű növekedése 2007-ről 2008-ra.

Kapcsolat mutatható ki a vállalkozóvá válás és aközött, hogy úgy gondolja, rendelkezik egy új vállalkozás elindításához szükséges képességekkel és készségekkel, valamint ismernek olyan személyt, aki az utóbbi két évben indított vállalkozást.

A születőben levő, az új és a kényszermotivált korai fázisú vállalkozók esetében kijelenthető, hogy jó üzleti lehetőségeket látnak az elkövetkező hat hónapban, míg ez a kapcsolat 2007-ben még a megállapodott és lehetőség által motivált korai fázisú vállalkozók esetében is kimutatható volt. 2008-ban csupán a megállapodott vállalkozók esetén létezik kapcsolat azzal a véleménnyel, miszerint mindenki azonos életszínvonalat preferál. 2007-ben a kutatás eredményei alapján kijelenthető, hogy nem létezik szignifikáns kapcsolat a vállalkozói típusok és a vállalkozói sikertörténetek médiában való szerepléséről alkotott vélemény között, míg 2008-ban a születőben levő vállalkozók és a korai fázisú vállalkozók esetén pozitív szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

Irodalomjegyzék

Bosma, N.S. – Jones, K. – Autio, E. – Levie, J. 2008. *Global Entrepreneurship Monitor, 2007 Executive Report*.

Bosma, N.S. – Ács Z. J. – Autio, E. – Coduras, A. – Levie, J., 2009. *Global Entrepreneurship Monitor, 2008 Executive Report*.

Györfy L.-Z. – Nagy Á. – Pete Ş. – Matis, D. – Benyovszki A. – Petru T. P. 2008. *Monitorizarea globală a antreprenoriatului. Raportul de țară al României, 2007*, Ábel Kiadó, Kolozsvár.

Nagy Á. – Matis, D. – Györfy L.-Z. – Benyovszki A. – Petru T. P. 2008. *Main Characteristics of Entrepreneurial Activity in Romania*. Entrepreneurship and Economic Growth International Conference 28-29th March, 108–114.